

ELENA MOLI ŠAPIRO
PLAMEN
DODIRA

Preveo Srđan Krstić

Beograd, 2015.

Za Harisa

Irina se u početku plašila boja. Uzela bi crnu bojicu, ne doirnuvši nijednu drugu, i nacrtala bi neki amorfni oblik, a onda bi ga ispunila, ponekad ispunjavajući tako i čitavu stranicu. Kada bi pokušali da joj dodaju i neku drugu boju, rasplakala bi se. To su joj pričali godinama kasnije; ona se toga uopšte nije sećala. Nije se sećala ni da je nekada govorila rumunski, iako je imala punih pet godina kada su je usvojili. Godinu dana gotovo uopšte nije govorila, a onda je odjednom progovorila engleski. Engleski označava period kada su počela i njena sećanja.

Dotle je već počela da upotrebljava boje. Mada ne i crvenu; i dalje se plašila crvene. Možda je mislila da će ta boja biti vrela kao plamen ili ledeno hladna. Nikada nisu uspeli da saznaju šta je ona mislila da će se dogoditi. Kada bi je pitali, samo bi odmahнула glavom i povukla se u sebe. Tako je malo govorila da su svi s pravom očekivali određene probleme u razvoju. Sumnje su nestale kada se videlo kojom je brzinom naučila da čita. Bila je samo mala i tiha dušica, koja bi radije gledala kako se druga deca igraju nego da im se pridruži. Da li je smatrala da je daleko iznad, ili mnogo ispod njih? Da li su joj bili dosadni, ili ih se plašila? Retko kad je pokazivala svoje raspoloženje. Ispunjavala je gotovo

svješto joj se kaže, a kada bi odabrala da to ne uradi, njena pobuna bila je tiha. Pretpostavljali su da ima problema sa sluhom, ali rezultati ispitivanja pokazali su da je u granicama normale.

Ponekad je počim bio uznemiren zbog nečega što je delovalo kao neki nemuš, iščekujući bol u njenim očima. Niko nije mogao znati šta je to ona zapravo čekala. Misterija izvora tog bola brinula ga je više od bola samog. Imala je taj neverovatan izraz lica, kao da očekuje neki udarac, tako da je on odlučio da odmah treba da joj kažu da je usvojena i da nije rođena u Sjedinjenim Državama. Da li se ona sećala toga? Rekla je da se ničega ne seća, ali nije delovala šokirano kada su joj rekli. Istina kao da joj je nekako pomogla. Pošto je već imala osam godina, verovatno je bila dovoljno stara da može da primi ovakve vesti i uradi nešto u vezi s njima. To je na neki način moglo da objasni i veliku prazninu u njenom sećanju na prve četiri godine života. Možda je bila pomalo čudna samo zato što nije odavde. Možda je samo to posredi.

Pokazali su joj Rumuniju na mapi. Bila je daleko. Rekli su joj da je to zemlja mnogo manja i mnogo starija od Sjedinjenih Država. Zaustavila je oca kod reči *starija*. Želela je da zna kako to jedna zemlja uopšte može biti starija od druge. Da li je to isto kao kad je jedna osoba starija od druge?

Našli su dve knjige za nju: istoriju Rumunije i zbirku rumunskih bajki. Obe ih je pročitala. Pošto je bajke čitala u isto vreme kada i istoriju, sadržaji su joj se izmešali u glavi. Zemlja njenog porekla postala je za nju mesto gde su mitovi i činjenice jedno isto. Možda je bila suviše mlada za takve tekstove – ili ih je, možda, donekle shvatila dublje nego što bi to učinila kasnije, kada se njen racionalni um bolje razvio. Poput amalgama, ove priče srasle su u neku vrstu osećanja koje je jedino ona mogla da shvati.

Kad je već bilo sasvim jasno da je Irina potpuno fascinirana tim knjigama, pročitala ih je i pomajka. Morala je da se bori ne bi li nekako otela bajke iz čvrstog stiska svoje ćerke pre nego što je uspela da baci pogled na njih. Kada je završila s knjigom, pomislila je da je možda napravila grešku. Nije trebalo ni da očekuje da će to biti priče kakve je ona znala, u kojima princ i princeza žive srećno do kraja života. Šta je ona zapravo uradila kada je ovoj maloj devojčici dala te potpuno grozne tekstove, u kojima na kraju svi bivaju rastrgnuti i umiru u strašnim mukama?

Irina je imala negde oko trinaest godina kada je došla iz škole i ušla u kupatilo prošavši pored svog oca brže nego što je on mislio da ona može da se kreće. Izašla je napolje mašući vešom kao glavom upravo savladanog neprijatelja. Bio je krvav. A ona je, pre svega, bila neverovatno ljuta. Zar devojčice ne bi trebalo da budu srećne kada postanu žene? Pozvao je svoju suprugu. Ona je odvela Irinu u čauru njene sobe, da bi tamo razgovarale o ženskim stvarima, a njega je poslala da kupi uloške.

Posle toga, Irina je stekla naviku da nestaje. Provodila bi sate u besciljnim šetnjama, čak i onda – a reklo bi se posebno onda – kada je znala da je roditelji traže. Kad bi otišla, nije razmišljala o tome da li oni brinu ili su uzrujani. U svom prostoru, odvojenom od sveta, o njima nije razmišljala uopšte. Volela je da luta i lebdi po zaboravu; mrzela je da se vraća u život koji joj je bio dat. Roditeljske optužbe činile su da se oseća užasno. Što je još bitnije, nije želela da oni pate. Jedini način na koji je zaista mogla da izbegne posmatranje njihove patnje bio je da nestane zauvek.

T rebalo je da to bude lep dan. Kasno leto u Kaliforniji ume da bude tako divno. Mora da je nebo bilo kristalno plavo i bez oblaka, a povetarac je nosio miris nevidljivog cveća po čitavom kampusu. Centralni plato je zračio, kamen je odisao toplom žutom svetlošću na suncu. Palme su upućivale više na neko tropsko letovalište nego na cenjenu visokoškolsku ustanovu. Mesto je bilo kao na razglednici.

Ogromna reka novih, pametnih, lepo obučениh i zgodnih mladih ljudi preplavila je kampus toga dana. Bio je to skup đaka generacije, atletskih zvezda, talentovanih muzičara, matematičkih čarobnjaka. Čistog tena, razdragani, s perfektnim rezultatima na standardnim testovima, sa svetlom budućnošću i impresivnim karijerama pred sobom. Svi u dobroj odeći, ali bez razmetanja. U belom, tu i tamo s malo najbolje žute i braon koje je Amerika mogla da ponudi. Novi studenti ovde su se odmah osećali kao kod kuće. Njihov prvi obrok u studentskoj menzi bio susret s morem nasmejanih lica, s potencijalnim novim prijateljima dogle god pogled dopire. Tako fini i dobri mladi građani, prvi put daleko od kuće, nikad nisu mogli biti usamljeni, gadno se napiti

ili postati plen prevaranata. Tokom prvog semestra neće biti velike gužve u savetovalištima.

Irinina nova soba u studentskom domu bila je poput železničkog vagona; na jednom kraju bila su vrata, a na drugom prozor, koji se otvarao ka zelenim poljima, gde su fini mladi građani bacali frizbi tokom dana ili se ljubili i držali za ruke dok su gledali u bezbrojne sjajne zvezde tokom noći. Ormar, krevet, noćni stočić i radni sto poređani su uza zidove. Čvrst nameštaj za ustanove s jedne strane sobe bio je kao slika u ogledalu one druge. Njena cimerka došla je pre nje i stavila svoje stvari na krevet s desne strane. Leva će biti Irinina.

Kasnije, nakon što su se raspakovale, na desnoj strani sobe našla se kičasta lava-lampa i par velikih postera iz univerzitetske knjižare: omiljeni bend koji svira na stadionu, slika francuskog impresioniste. Bile su tu i fotografije roditelja i brata, i psa, sve poređane iznad stone lampe. Našao se tu i stari punjeni tigar, smešten u krevet kao dete, da spava, jorganom pokriven preko okruglog stomaka na delu gde je pamuk počeo da proviruje kroz šav. Levoj strani sobe nedostajala su ovakva lična obeležja. Lampa, kompjuter, plavi pokrivač na krevetu, sve novo, netaknuto, kao da je došlo pravo iz velike radnje gde je kupljeno. Prazni beli zidovi govorili su o ličnosti potpuno nezainteresovanoj da se predstavi nekom kopijom umetničkog dela ili fotografijama svoje porodice. Bilo je to kao da je Irina odsela u hotelu, i kao da je neko otvorio njen garderober i tu, umesto uredno složene odeće, pronašao Bibliju koju su ostavili hodočasnici.

Bele plastične zvezde koje sijaju u mraku bile su po čitavom plafonu, ali njih su, očigledno, postavile devojke od prethodne godine. Po dnevnoj svetlosti bilo je lako ne primetiti ih na beloj tavanici, što je očigledno bio razlog iz kog ih je osoblje zaduženo

za održavanje ostavilo u sobi i preko leta. Ali Irina ih je odmah primetila, i shvatila je dubinu prijateljstva između devojaka koje su ih tu postavile, i koje su sad u nekoj drugoj sobi u kampusu, gde započinju svoju drugu godinu studija.

Kad je Irina stigla, njena cimerka nije bila u sobi. Tu su bile samo njene stvari. Irina je otišla da obavi administrativne poslove – da uzme studentsku identifikacionu karticu i zaduži poštansko sanduče – i nije se ni upoznala s njom. Kada se vratila u dom, čitavo popodne proteklo joj je u haotičnom: odakle si ti? šta si dobila na prijemnom ispitu? da li ti se sviđa cimerka? koji je tvoj glavni predmet? na koja predavanja ideš? koju vrstu muzike slušaš? Toliko lica i imena da je besmisleno pokušavati upamtiti ih. S vremenom će i to uspeti. Nekako će početi polako da razlikuje svih osamdeset i devetoro kolega iz doma. Počeće da prepoznaje njihove cipele i papuče ispod klupa u kupatilu. Prepoznavaće njihove glasove dok pijani budu vikali u hodniku ispred njenih vrata u dva sata ujutro, noć pred ispit. Prepoznavaće njihove osmehe kada budu dobijali dobre ocene, pakete od kuće ili cveće na Dan zaljubljenih. Nije mnogo razgovarala s njima, ali posmatrala ih je pažljivo.

Kada se vratila u sobu, oblika železničkog vagona, zatekla je u njoj i svoju cimerku, koja je glasno razgovarala telefonom s visokim i mršavim bratom, čije je lice Irina znala s porodičnih fotografija.

Cimerka je govorila glasno, kao da je veza izuzetno loša: „U redu, ćao, lepo se provedi tamo na Stanfordu na Istoku!“

Pošto je prekinula vezu, objasnila je Irini: „Rekao mi je da se dobro provedem ovde na Harvardu na Zapadu.“

Irina je samo klimnula glavom, suzdržano se nasmešila i pružila devojci ruku. Dve devojke imale su od samog početka čudan

odnos jedna prema drugoj, i tako će ostati čitave godine. Kod Irine je postojalo nešto što je drugu devojkicu jednostavno odbijalo. Nešto u vezi sa snažnim kontrastom između duge kovrdžave crne kose i bledila kože. Ili je to bio usporen i škrt osmeh. Nešto u Irininom zategnutom prijateljskom odnosu držalo je ove dve devojkice na distanci, s jedva primetnim varničanjem napetosti, kao na dalekovodu pod visokim naponom.

Prvi dan školske godine trebalo je da se završi tako što će se nove cimerke uspavati uz prijatan razgovor o tome koja odakle dolazi i kuda ide, ali za Irinu se taj dan završio ćutanjem, u tišini ispunjenoj očekivanim razočaranjem. I ovoga puta bilo je kao i toliko puta ranije; Irina nije odjednom postala majstor u sklapanju prijateljstava samo zato što je krenula na koledž. Plastične zvezde na plafonu tiho su sijale u zamračenoj sobi.

Septembar je na fakultetu bio topliji nego što je Irina to očekivala. Oni koji su poznavali ovdašnje prilike zvali su to miholjskim letom. Oni iz drugih delova zemlje pitali su se čak da li će zima ikada doći. Da bi nekako pobegla od konfuzne buke i vreve u domu, Irina je često radnim danima po podne, kad nije imala nastavu, odlazila do obližnjeg grada. Gledala je u izloge prodavnica, koračajući lagano sunčanim ulicama. Nije bilo mnogo ljudi. U dvorištu knjižare koja je ranije bila bioskopska sala nalazila se i mala fontana. Voda je iz nje tekla kao da je poziva. Irina je izula sandale i sela na ivicu fontane, zaronivši noge u nju. Laki šok od hladne vode izazvao je samo prijatan drhtaj telom. Zagledala je italijanski mozaik pod svojim bosim stopalima i misli su joj odlutale duž tih svetlih malih kvadratića.

„Pomaže li to?“

Podigla je glavu i pogledala ka izvoru glasa. Iznad nje je stajao muškarac posmatrao je, s rukama u džepovima i rukavima bele lanene košulje zavrnutim do lakata. „Izvinite?“, odgovorila je ona, mada bi volela da nije morala ništa da kaže.

„Pomaže li protiv vrućine – mislim na to što sedite tako sa stopalima u vodi?“

Slegnula je ramenima. Bilo bi najbolje da ga ignoriše, ali nije mogla da skrene pogled s njegovih očiju. Bile su tako tamne da gotovo nije mogla razlikovati zenice od dužica, kao da je gledao u nju kroz dva vrtloga. Posmatrala ga je kako odvezuje svoje sjajne, crne, kožne cipele i stavlja savijene čarape u njih. Zadigao je nogavice pantalona do kolena i seo pored nje. Gledala je u njegova bosa stopala pored svojih u svetlucavoj vodi. Imao je žutosmeđu kožu i blage crte lica. Razmišljala je o tome da pokupi svoje sandale i pobegne.

„Izvinite što sam tako direktan, ali niste li vi možda Rumunka?“

„Ne“, odgovorila je pre nego što je stigla da se iznenadi zbog pitanja.

„Ah. Samo mi nekako... izgledate kao devojka iz stare zemlje. Imate rumunsko lice.“

Šta je to tačno na njenom licu rumunsko? Kako bi mogla da odoli ovakvom zapažanju? Morala je malo da popusti, da mu dozvoli da joj se ipak donekle približi. „Pa, ja jesam rumunskog porekla.“

„Oh? A kako se zovete?“

„Irina Grin.“

„Grin? Mora biti da ste Rumunka po majci.“

„Usvojili su me Amerikanci.“

„Dakle, rođeni ste u Rumuniji.“

Nastala je tišina dok je činjenica da Irina nije rođena u Americi visila u toplom vazduhu između nje i ovog čudnog čoveka. Da je bila starija, mogla bi reći da ju je skidao pogledom. Ali bila je dovoljno mlada da joj to bude alarmantno. Reкао je: „Ovog leta bio sam na istoku vaše zemlje, i čuo sam zvuk koji nikada ranije nisam čuo. Jeste li ikada čuli cvrčke?“

„Ne, na Zapadu ih nema.“

„Nema ih ni tamo odakle sam ja. To je bilo čudesno, kao zvuk džungle. Morao sam da pitam ljude šta je to. Rekli su mi da je to poziv insekata na parenje. Samo mužjaci cvrče.“

„Ženke ne puštaju zvuke?“

„Ne. Kad su spremne za parenje, samo udaraju krilima. Kasnije ležu jaja u koru drveta. Kada se izlegnu iz jaja, larve padnu i ukopaju se u zemlju, da bi izašle na svetlost dana sedamnaest godina kasnije. I onda žive samo nekoliko nedelja, tokom kojih ništa ne jedu, samo se jebu. A kad to završe, onda umru. Ostanu samo istrulele ljuštore svuda. One se rastvaraju u zemlji da bi mogle da hrane potomstvo.“

„Da, ali na engleskom jeziku možete da se rastvorite samo u tečnosti. Pre bi se reklo da su se raspale.“

Pogledao ju je procenjujući je: „A, vidim da si bistra.“

„Izvinite“, odgovorila je kiselo.

On se nasmejao i rekao: „Ne brini. Pamet se uvek prašta nekom tako lepom.“

Posle pogleda koji mu je uputila nasmejao se još više, pokazujući savršene zube. Nije znala šta da misli o njemu, da li da ga shvati kao interesantnog, ili potpuno blesavog, ili zastrašujućeg, ili sve to zajedno. Nimalo joj nije olakšao razmišljanje time što je košulju nosio s dva gornja dugmeta nezakopčana. Želela je da

zagnjuri lice u taj otvor i vidi šta se tu nalazi. „Da li ti studiraš na ovdašnjem univerzitetu? Izgledaš mi suviše mlado za nešto tako.“

„Preskočila sam jedan razred.“

„A šta to znači?“

„To znači da nisam išla u četvrti. Upisali su me na fakultet odmah posle trećeg.“

„Onda si ti *veoma* pametna.“

Irina je slegnula ramenima. „Možda“, rekla je, pokušavajući da svoj rastući osećaj neprijatnosti sakrije lažnom skromnošću: „Četvrti razred je inače lako preskočiti. A kako se vi zovete?“

Smejući se i dalje, rekao je sa izveštačenom ozbiljnošću: „Ja sam Andrej Vadresku. Rođen sam kao cigansko kobile, a rodila me je seoska kurva, međutim, vidiš, sada sam ugledni američki preduzetnik. Drago mi je da sam te upoznao, Irina Grin. Veoma mi je drago što sam te upoznao.“

Kada joj je pružio ruku, nije imala izbora nego da je prihvati. Kada se ponudio da je odbaci kolima do doma, nije imala izbora nego da prihvati, mada tako nešto nije imala običaj da radi, obično nije ulazila u kola s nepoznatima. Šta ju je prizvalo da uđe unutra? Je li to bio klima-uređaj u autu ili gotovo bešumni motor moćnog sedana? Šta ju je nateralo da mu na povratku kući zatraži da joj ispriča priču?

„Kakvu priču bi želela?“, pitao je ljubazno.

„Ispričajte mi rumunsku priču.“

Zece

Nekada davno dogodilo se nešto. Da se nije dogodilo, ne bi bilo ispričano. Na kraju dugog krivudavog puta u podnožju visoke zelene planine tri pastira čuvala su svoja stada. Jedan od njih bio je Ungurenac, drugi Vrančanac, a poslednji Moldavac. Moldavac je bio najzgodniji i najbogatiji od sve trojice. Ostala dvojica bili su ljubomorni zato što je on imao najlepše stado s najmekšom i najbeljom vunom; imao je najvećeg i najlepšeg psa, većeg i od ovaca, sa sjajnim budnim očima, i najlepšeg konja, potpuno crnog, s belom zvezdom na čelu, koji je bio lepši, mišićaviji i brži od bilo kog konja iz kraljevske štale. Ungurenac i Vrančanac udružili su svoja trula srca i skovali zaveru da ubiju Moldavca i međusobno podele njegovu imovinu.

Razmišljali su o tome danima. Onda su se jedne hladne i vedre noći sastali u mraku i složili se da čekaju Moldavca u zasedi svake večeri dok sunce nestaje na horizontu. Oni će se sakriti u drveću i čekati da se veliki pas čuvar pomeri od čoveka. Kada čovek konačno ostane sam, napašće ga s leđa i prerezati mu grkljan. Nisu znali da je u žbunju iza njih bila malena ovčica koja je dobro čula na šta su se oni spremali, a upravo ta ovčica bila je Moldavčeva ljubimica. Ime ove ovčice bilo je Miorica. Ona je

bila najmanja od svih ovaca, a imala je najmekšu i najbelju vunu, malu crnu njušku i krupne narandžaste oči.

Tri dana su se Vrančanac i Ungurenac krili među drvećem, držeći noževe, spremni da svakog časa skoče i prekolju Moldavca kad nebo potamni, ali veliki besni pas nikako nije napuštao svog gospodara. Tokom ova tri dana ovčica je tužno blejala sve dok nije skoro ostala bez glasa. Trećeg dana došao je njen gospodar i rekao: „Šta je bilo, šta se događa, mala moja Miorice? Jesi li bolesna? Da li je trava gorka? Nemoj se plašiti vukova; pas će ih držati podalje od nas.“

„Ne, gospodaru“, rekla je ovčica, „mnogo je gore od toga. Nemoj da dopustiš da te veliki hrabri pas ostavi nasamo kada sunce zađe. Kada padne mrak, Ungurenac i Vrančanac hoće da te ubiju. Oni samo čekaju da pas ode pa da mogu da te napadnu.“

„Slatka moja ovčice Miorice, pas ponekad mora da ode od mene, a ako je to što govoriš istina, onda su moji dani odbrojani. Kaži toj dvojici neka ostave moje kosti da leže ovde i neka puste da moja krv natopi ovu zemlju i nahrani ovu travu, tako da ja uvek mogu da budem sa svojim stadom. I ako bilo ko pita za mene, ne govori da sam mrtav. Ispričaj im neku... divnu priču.“

Sledeće večeri jedna od ovaca izgubila se kad je pao mrak. Pas je napustio čoveka i otišao da potraži ovcu. Moldavac je seo na kamen i nije se pomerao. Gledao je sunce kako nestaje iza divnih zelenih brda. Čekao je dok Ungurenac i Vrančanac nisu došli iza njega. Oni su mu rukama prekrili lice i prerezali mu grlo, i on je umro veoma brzo i gotovo bez bola. Nakon toga ubice su uzele sve što je ovaj čovek imao – ali konj i pas uspeali su nekako da pobegnu, jer nisu hteli da služe nikom drugom osim svome

gospodaru. Ovčica Miorica pobjegla je takođe, a kada je ona napustila stado, sve ovce zarazile su se kugom koja je opoganila njihovu vunu i zatrovala im meso. Bolest se raširila i po stadima oba čoveka, tako da su oni na kraju ostali bez ičega. Bilo ih je previše sram da se vrate u selo bez svog bogatstva pa su umrli od gladi u planini.

Ovčica Miorica doživela je mnoge avanture po povratku kući, u rodno selo onog ubijenog Moldavca. Otišla je do kuće u kojoj je pastir rođen, do njegove stare majke koja je imala žutu maramu preko sede kose i široki vuneni pojas. Majka je prepoznala bistre narandžaste oči ove male ovčice i upitala: „Miorice, zašto si napustila stado moga sina?“

„Draga majko, stado tvog sina razvejala su četiri vetra.“

„Da li se nešto loše dogodilo mom dečaku?“

„Nije, draga majko. Prelepa bela princeza, kose vatrene poput sunca što zalazi, prešla je preko brda u svojoj kraljevskoj kočiji i ugledala vašeg predivnog sina, tankog kao list vrbe, i njegovo prekrasno lice, čisto kao mesec, i njegovu kovrdžavu kosu, crnu kao perje vrane, i njegove svetle oči, plave kao letnji dan. Ona se odmah zaljubila u njega i uzela ga za svog mladoženju, da bi mogla s njim da se vrati u svoje kraljevstvo gde će zajedno vladati. Venčali su se iste noći. Planina im je bila sveštenik, ptice su im svirale i pevale, a sunce i mesec sišli su na zemlju da pridrže krunu supruge vašeg sina. Zvezde su bile baklje, a najsvetlija od njih pala je s neba da bi blagosiljala njihov brak.

„Oh, draga moja Miorice“, rekla je majka sa suzama u očima, „moj sin je blagosloven, i ja sam te večeri videla njegovu zvezdu koja je pala. Nadam se da će on doći jednog dana, pokazati mi se u svom punom sjaju i dovesti decu koja nisu s ove zemlje, koju će princeza izroditi s njim.“

„Verovatno će doći, draga majko, ali sada je mnogo zauzet poslovima države koju vodi, a živi tako daleko.“

Majka je prihvatila Mioričin odgovor i uzela malu ovcu k sebi. Njih dve vodile su zajedno tihi život. Svake noći majka je sedela i nadala se da će se kraljevska kočija njenog sina dokotrljati do sela. Gledala je u svetli narandžasti zalazak sunca, razmišljajući o vatrenoj kosi prelepe princeze i čekajući da zvezda padne.